

ODDELEK ZA OČESNE BOLEZNI SPLOŠNE BOLNIŠNICE MARIBOR OD USTANOVITVE DO LETA 2001

V članku je prikazan razvoj Oddelka za očne bolezni Splošne bolnišnice Maribor v treh obdobjih.

V teh letih so za oddelek značilni poglobljeno strokovno delo, spremljanje razvoja oftalmološke vede doma in v svetu in skrb za strokovno izpopolnjevanje zdravstvenih delavcev z drugimi ustanovami.

Prikazano je delo v treh obdobjih treh predstojnikov. Postopno večanje števila postelj in zaposlenih. Uvajanje novitet v stroki. Oddelek se spreminja z ustreznimi aparaturami za zahtevnejše operacije. Odidejo bolničarke, zaposlijo se srednje medicinske sestre. Prične se sodelovanje medicinskih sester v oftalmološkem društvu medicinskih sester.

Število hospitaliziranih bolnikov se zaradi učinkovitosti zunaj hospitalne dejavnosti prevesi na stran operiranih in poškodovanih.

Predstavljena je tudi zdravstvena nega, ki postane samostojna služba, ter njena filozofija na oddelku.

Očesno zdravstvo (okulistika) je ena izmed mlajših panog zdravniške vede, saj je bila do pričetka 18. stoletja združena s splošno medicino, predvsem s kirurgijo. Vendar so se posamezni zdravniki tudi še mnogo pred tem ukvarjali z zdravljenjem očesnih bolezni. Tako je francoz Daviel že sredi 18. stoletja kot prvi operativno odstranil motno lečo (mreno) iz očesa.

Napredek vede je pokazal, kako velik vpliv imajo bolezni splošnega značaja na oči na eni strani, in obratno, kako pomembne so spremembe očesnega ozadja v diagnostiki številnih splošnih bolezni.

Leta 1993 smo slavili 50. obletnico samostojnega oddelka za očne bolezni Splošne bolnišnice Maribor. Temu jubileju smo posvetili strokovni seminar oftalmološke sekcije Zbornice zdravstvene nege Slovenije. To obdobje oddelka je delo dveh ali celo treh generacij zdravnikov, višjih in srednjih medicinskih sester, operacijskih medicinskih sester, bolničark, administratorok, čistilk.

Mariborska splošna bolnišnica je dobila očesni oddelek dne 8. novembra 1919, ko je bil odprt pod vodstvom primarija dr. Janka Dernovška. Oddelek za očne, ušesne, nosne in vratne bolezni. Oddelek je združeval dve specialnosti do leta 1943 do preselitve na sedanjo lokacijo.

Ker oddelek ni imel nobene tradicije, je bilo potrebno ob ustanovitvi vse šele ustvariti.

Osebjem je bilo v začetku kaj malo. Šef oddelka je bil obenem edini zdravnik več let. Strokovni pomožni kader so predstavljale redovnice – usmiljenke, ki jih je bilo na začetku na oddelku troje, razen teh pa še ena strežnica-čistilka. Glavna medicinska sestra oddelka je bila istočasno tudi inštrumentarka (l. 1929).

Prvi predstojnik samostojnega oddelka je bil doc. dr. Ernst Purtscher od leta 1943 – 1945. 1945 leta se je vrnil iz Zagreba prim. dr. Janko Dernovšek, ki je vodil oddelek do maja 1949. Sledili so mu od leta 1953 prim. dr. Tominšek, prim. dr. Sekolec, dr. Neva Novak-Modrijan. Januarja 1978 je bil imenovan za predstojnika prim. Bojan Gračner, dr. med., ki je oddelek vodil do konca julija 2001. Sedanji šef oddelka je od 1. 8. 2001 doc. dr. Dušica Pahor, dr. med.

Leta 1948 so bile odpuščene iz službe sestre-redovnice. Oddelek je nenadoma ostal skoraj brez strokovnega pomožnega negovalnega osebja. Nadomestilo ga je večji del strežniško osebja, ki se je naglo priučilo novemu poslu. Šele postopoma si je oddelek sam vzgojil novi strokovni kader.

Prva imenovana glavna medicinska sestra oddelka je bila od 1. 3. 1953 Štefka Zalokar. V ilustracijo: na oddelku je bilo takrat 56 postelj in 12 uslužbencev, od teh 1 zdravnik, 1 med. sestra, 1 administratorica, 3 bolničarke, 1 otroška negovalka, 5 strežnic. Velika pozornost so začeli posvečati negi bolnika, čiščeni in notranji ureditvi oddelka, kar vse najpravi bivanje bolnikov v zavodu prijetnejše. Temu služijo razni ukrepi, kot pleskanje sob, namestitev slik, gojenje cvečlic, pregrinjala in prtiči, izdelani prostovoljno v prostem času zaposlenih. Smotrno se uredi raznašanje in serviranje hrane na higieničen in kulturnen način.

Leta 1957 je postala glavna medicinska sestra Anka Komovec (ki je prišla na oddelek že leta 1944 – kmalu po ustanovitvi samostojnega oddelka). Po njeni upokojitvi leta 1976 je to mesto zasedla Marija Krajnc. Od leta 1981 je glavna medicinska sestra oddelka Milena Jarc.

Leta 1961 je postala vodilna operacijska medicinska sestra Silva Sfiligoj, 1979 pa je to dolžnost prevzela Matilda Zemljčič.

Število postelj se je spreminjalo glede na potrebe in na razvoj stroke v svetu. Leta 1997 smo imeli 56 postelj (12 zdravnikov, 8 višjih medicinskih sester in 22 srednjih medicinskih sester in zdravstvenih delavcev). Leta 2001 pa smo pristali na 40 posteljah z vsemi kabinetnimi dejavnostmi na isti lokaciji ob neustreznih prostorih za paciente (sobe imajo še vedno po 8 postelj) brez ustreznih sanitarij in kopalnic. Zaposlenim pa strpnost in potrpežljivost počasi pojezuje.

Leta 1970 je dr. Iva Potrč ustanovila Kabinet za ortoptiko in pleoptiko, ki je v zadnjih dveh letih prerasel v šolo vida. Dr. Neva Budimlič je začela namreč predpisovati tudi teleskopska očala in druge optične pripomočke za pomoč slabovidnim, pa so v delo kabineta poleg otrok vključeni tudi odrasli, predvsem starejši bolniki. V kabinetu imamo zaposlene še tri medicinske sestre, od teh je ena ortoptičarka, ena dokončuje visoko zdravstveno šolo in 1 srednja medicinska sestra. Žal pa je kabinet dislociran in deluje na drugem koncu mesta.

Leto 1976 je bila nekakšna prelomnica v strokovnem razvoju oddelka. Prišlo je do ponovne preureditve oddelka. V eni veliki bolniški sobi smo takrat namestili Kabinet za glavkom s perimetrijo, uredili smo tudi operacijsko sobo za ambulantne posege. Na novo smo tudi opremili kopalnice za bolnike s prhami, obnovili sanitarije in delno rešili problem garderob in dnevnega prostora – jedilnice za bolnike. Marca 1977 smo odprli Ambulantno za diabetike. Koncem leta 1979 se je začelo delo v Kabinetu za kontaktne leče.

Maja 1978 smo začeli z delom v Kabinetu za fotokoagulacijo z argon lasersko aparaturo. Šele leta 1988 smo dobili ultrazvočni aparat za ultrazvočno diagnostiko.

Za perimetrijo smo najprej uporabljali perimeter po Maggioriju. Od leta 1987 imamo Goldmanov perimeter, od leta 1992 pa še računalniški Humphrey perimeter.

Ob vsem tem pa se je število negovalnega osebja v zdravstveni negi vrtele okoli iste številke 8 višjih medicinskih sester in 20 srednjih medicinskih sester in zdravstvenih delavcev.

Leta 1992 smo zaradi manjšega števila hospitaliziranih otrok bolniške sobe iz 4. nadstropja preselili v tretje, tja pa namestili nekatere funkcionalne dejavnosti (ultrazvok, računalniška perimetrija, Fluoresceinska angiografija, knjižnica).

Po odhodu bolničark leta 1981 so na oddelek prišle mlade še neizkušene medicinske sestre (tudi iz nekdanje Jugoslavije z neznanjem jezika). Srednje medicinske sestre so delale v treh izmenah, višje medicinske sestre pa do leta 1983 le v eni izmeni. Po tem letu je nastala velika prelomnica, ker so višje medicinske sestre delale tudi popoldan in ob nedeljah. Raven in kakovost dela sta se zelo dvignila. Žal pa do današnjih dni, kljub mojim stalnim spominjanjem in dokazovanjem, ne uspejo urediti troizmenskega dela ali dežurstva za višje medicinske sestre, ki je še kako potrebna tudi v nočnem času. To nam ne dovoljuje sedanja sistematizacija delovnih mest in s tem tudi ne vodstvo bolnišnice.

Kljub vsem tem težavam, je naš negovalni team delaven in kvaliteten na področju zdravstvene nege in izobraževanja.

Že leta 1979 smo se udeležile medrepubliškega sodelovanja v Osijeku. Na povabilo sekcije oftalmoloških medicinskih sester in tehnikov Zveze zdravstvenih delavcev Srbije smo se leta 1985 udeležile X. Strokovnega seminarja medicinskih sester v Beogradu. Sodelovale smo aktivno s sledečimi referati:

- M. Zemljič, S. Jurinec: Poškodbe vek in solznih poti,
- M. Luft, D. Praček, N. Golob: Tope poškodbe oči,
- M. Jarc, B. Gračner: Probojne poškodbe očesa.

Vse od leta 1979 potekajo na oddelku mesečni strokovni sestanki negovalnega osebja vseh profilov. Teme so različne, od izobraževalnih do spremljanja novitet v procesu zdravstvene nege.

Od leta 2001 imamo mariborske medicinske sestre, zaposlene v SBM, svojo samostojno službo zdravstvene nege.

Smo v dobi računalnikov in tako jih tudi v procesu zdravstvene nege uporabljamo (urnik, kategorizacija bolnikov).

Leta 1982 je bil ustanovni sestanek oftalmološke sekcije medicinskih sester v Ljubljani, kjer smo tudi aktivno sodelovale. Viš. med.ses. Danica Praček je imela predavanje z naslovom Oko in diabetes. Doslej smo bile štirikrat gostiteljice in organizatorke strokovnega srečanja Oftalmološke sekcije medicinskih sester v Mariboru.

Leta 1983 je bila zaokrožena tema o glavkomu:

- A. Trglec, Z. Kurelac: Koncept dela v Kabinetu za glavkom
- D. Praček, S. Jurinec: Sprejem in preoperativna priprava glavkomskega bolnika na oddelku
- M. Zemljič, B. Gračner: Glavkomski bolnik v operacijski sobi
- M. Luft, S. Jurinec: Pooperativna nega glavkomskega bolnika
- N. Komes, M. Perhavec: Ortoptične vaje binokularnega vida, zgodnji pregled

Leta 1988 so bile teme sledeče:

- M. Luft, Z. Kurelac: Argon laser v terapiji glavkoma
- M. Jarc, D. Praček, B. Gračner: Keratomikozе
- M. Zemljič, B. Gračner: Ekstrakapsularna ekstrakcija katarakte ter implantacija IOL
- Z. Kurelac: Vtisi po obisku očesnih klinik na Kitajskem

V aprilu 1993 pa smo se predstavile z naslednjimi predavanji:

- N. Komes: Centralni vid, refrakcija
- A. Trglec: Periferni vid
- M. Luft: Fluoresceinska angiografija
- M. Jarc: Ultrazvočna preiskava arterije karotis – analiza naših bolnikov
- E. Tetičkovič: Pomen Dopplerjeve sonografije možganskega ožilja pri možgansko žilni bolezni

Spomladansko srečanje oftalmološke sekcije leta 1998 je bilo znova v Mariboru. Bolnik s sladkorno boleznijo je bila naša tema.

- M. Jarc: Očesne spremembe pri sladkornih bolnikih
- M. Luft, D. Pahor: Funkcionalne preiskave pri sladkornih bolnikih
- D. Praček, B. Gračner: Priprava sladkornega bolnika na operativni poseg
- A. Trglec: Vloga zdravstvenih delavcev pri prosvetljevanju sladkornih bolnikov
- B. Gračner, T. Gračner, D. Pahor: Iridotrabeulectomy for removal of iris base tumor (video, 3. nagrada na XIV. kongresu ESCRS oktobra 1996 v Gothenburgu).

Prav tako so se naše inštrumentarke udeleževale inštrumentarskih sekcij in seveda vseh oftalmoloških srečanj.

Objavile smo 14 člankov v Zdravstvenem obzorniku in 3 v Našem združenem zdravstvu.

Koncept dela na oddelku je takšen, da se vsak od zdravnikov poleg splošne oftalmologije ukvarja še z nekaterimi subspecialnostmi. Temu seveda sledi tudi ostali zdravstveni kader.

Odločilna za razvoj moderne oftalmologije na oddelku je bila nabava operacijskega mikroskopa (leta 1977). Tako smo že leta 1977 naredili prvo mikrokirurško antiglavkomsko operacijo, goniotrepanacijo po Elliot-Fronimopoulou (B. Gračner), ter reševali prebojne poškodbe očesa mikrokirurško. Pri tem vselej upoštevamo načelo, da mora to delo opraviti izkušen mikrokirurg v najboljših okoliščinah, torej timsko.

Takoj po nabavi mikroskopa smo začeli mikrokirurško operirati tudi kongenitalne katarakte v enem posegu, in to čimprej. Leta 1981 smo prva dva bolnika operirali kombinirano, glavkom in katarakto istočasno.

Leta 1984 začnemo s penetrantno keratoplastiko (B. Gračner). Do konca leta 2001 je bilo takšnih operacij 217.

Naša najpogostejša operacija je seveda odstranitev skajljene leče. Že od ustanovitve oddelka smo bili z načinom operacije vedno sodobni.

Leta 1967 je bila izvedena prva intrakapsularna krioelektacija katarakte z doma narejenim ekstraktorjem (J. Sekolec).

Od uvedbe naprej »open sky« vitrektomije leta 1980 (B. Gračner), nato pa nabave vitrektoma ter bipolarnega koagulatorja (1985) praktično ni več problemov, ki jih v kirurgiji sprednjega očesnega segmenta ne bi mogli sami uspešno rešiti.

Leta 1993 smo že pri 86 % bolnikih implantirali intraokularne leče (IOL). Istega leta smo kupili aparaturo za ultrazvočno fakoemulzifikacijo in jeseni naredili par prvih takšnih endoskopskih operacij. Z novim mikroskopom pa smo pridobili tudi dodatno video opremo.

Število operiranih bolnikov zaradi katarakte je iz leta v leto večje. Leta 1982 je bilo tašnih bolnikov več kot 300, leta 2001 pa že nad 1100. Tudi število ambulantno operiranih bolnikov se vedno večja. Leta 2001 je bilo takšnih bolnikov 400.

Na oddelku se občutno spreminja razmerje bolnikov v korist operiranih in poškodovanih. Zadnja leta je takšnih bolnikov že 70 %. Preostanek so bolniki z zahtevnejšo problematiko. Vse to zahteva tudi toliko več dela vsega ostalega kadra: zahtevnejša zdravstvena nega, individualni pristop do bolnika z načrtovanim procesom zdravstvene nege.

Zdravstvena dokumentacija zdravstvene nege za vsakega našega bolnika obsega:

- sprejemno dokumentacijo zdravstvene nege
- načrt in izvajanje zdravstvene nege
- poročilo o zdravstveni negi
- obvestilo službi zdravstvene nege oddelka – bolnikov odpustni list
- beleženje intenzivne priprave na operacijo

Filozofija službe zdravstvene nege v splošni bolnišnici Maribor na oddelku za očesne bolezni

Sodobne medicinske stroke in stroke zdravstvene nege upoštevata celostno obravnavo bolnikov in njihovih svojcev. Strokovna filozofija predstavlja vodilo medicinskih sester pri zagotavljanju kakovostne zdravstvene nege bolnika. Njen cilj je zadovoljstvo bolnika, osebni in profesionalni razvoj medicinskih sester in razvoj stroke. Napisana filozofija zdravstvene nege je plod skupnega sodelovanja in se nanaša na tri temeljne elemente: bolnika, medicinsko sestro in zdravstveno nego.

Medicinske sestre smo dolžne spoštovati bolnikove pravice in vrednote, ki so opredeljene v Deklaraciji o promociji bolnikovih pravic (Grbec, 1995). Medicinske sestre smo mnenja, da lahko bolniku olajšamo bivanje v bolnišnici z drobnimi pozornostmi, s prijaznostjo, s spoštovanjem njegovega dostojanstva in našim humanim, a profesionalnim odnosom. Namen službe zdravstvene nege Oddelka za očesne bolezni je pri vseh sprejetih bolnikih izvajati kakovostno zdravstveno nego s spoštovanjem najvišjih možnih stro-

kovnih standardov. Vsakega bolnika obravnavamo kot edinstveno individualno človeško bitje s poudarkom na njegovih specifičnih, fizičnih, psihičnih, duhovnih in socialnih potrebah.

Z zagotavljanjem ustrezne zdravstvene nege spremljamo zadovoljevanje potreb posameznega bolnika v času njegovega bivanja na oddelku od trenutka sprejema naprej. Hkrati si prizadevamo, da bi v negovalni proces vključili bolnika in njegove svojce. Naš cilj je, da na oddelku ustvarimo vzdušje, ki bo prijetno tako za bolnike kot za zaposlene.

Pri nas se izobražujejo zdravniki – sekundariji, specializanti, iz okulistike in drugih strok, dijaki Srednje medicinske šole ter pripravniki po zaključeni Visoki zdravstveni šoli.

Trenutno imamo eno doktorico znanosti (D. Pahor), ki je tudi naša predstojnica oddelka, enega primarija in istočasno višjega predavatelja (B. Gračner). Oba predavata od leta 1995 na Visoki zdravstveni šoli Univerze v Mariboru, D. Pahor pa vodi tudi vaje za študente medicine na Očesni kliniki v Ljubljani.

Od leta 1995 potekajo na oddelku tudi klinične vaje za slušateljce Visoke zdravstvene šole, ki jih vodi viš. med.ses. M. Jarc.

Na oddelku imamo tudi tri diplomirane višje medicinske sestre, dve pa študij še dokončujeta.

Ob predstavitvi oddelka sem prikazala več prelomnic, ki so bile odločilne v razvoju in rasti našega oddelka. Pred nami je sedaj zadnja in odločilna prelomnica, ki še nima točnega datuma. To je preselitev v že izgrajeno novo hišo, ki jo bomo delili z našimi stalnimi sosedi, Oddelkom za otorinolaringologijo in cervikofacialno kirurgijo, ter uresničitev želje, da postanemo klinični oddelek.

Smo kolektiv, ki sledi razvoju znanosti v svetu, novim smernicam in hotenjem. Številčno velik del tega kolektiva smo medicinske sestre, vodilo našega dela so vrednote zdravstvene nege, človeško dostojanstvo, enakost, solidarnost in strokovna etika.

Literatura

1. Tominšek V. Očesni oddelek. V: Pertl E (ur). Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru. Splošna bolnišnica Maribor, 1959: 310–30.
2. Gračner B. Oddelek za očesne bolezni 1955–1985. V: Partl E, Držečnik J (ur). Zbornik Splošne bolnišnice v Mariboru II 1955–1985. Maribor: Obzorja, 1991: 131–43
3. Gračner B. Oddelek za očesne bolezni. V: Toplak C (ur). Splošna bolnišnica Maribor 1799–1999. Maribor, Splošna bolnišnica, 2001: 177–83.
4. Obzornik zdravstvene nege 1997, Letnik 31.
5. Strokovna monografija Splošna bolnišnica Maribor 1799–1999.

Milena Jarc
Splošna bolnišnica Maribor,
oddelek za očesne bolezni